

AKRAN DANIŞMANLIĞI NEDİR? NE DEĞİLDİR?**Mine Aladağ*****Esin Tezer******ÖZET**

Bu makalede, akran danışmanlığının ne olup olmadığı, kısa tarihçesi, kuramsal çerçevesi, nerelerde ve nasıl kullanıldığı, bu hizmetten yararlananlara (akran danışanlar), bu hizmeti sunanlara (akran danışmanlar) ve psikolojik danışma ve rehberlik alanına yararları incelenmiştir. Bunun yanı sıra, akran danışmanlığı programlarının daha nitelikli ve etkili bir şekilde yürütülebilmesi için izlenmesi gereken aşamalar ve standartlardan kısaca söz edilmiştir. Bu makalede, ayrıca ülkemizde akran danışmanlığı ile ilgili yapılan bazı çalışmalar tanıtılmış ve akran danışmanlığı uygulamalarına yönelik öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Akran Danışmanlığı, Akran Danışmanlığı Programları, Akran Danışman, Akran Danışan

ABSTRACT

In this article, the peer helping; its brief history and theoretical framework; where and how it is utilized; benefits to counseling field, peer service recipients (peer helpees) and peer service providers (peer helpers) were examined. Furthermore, essential phases and standards for conducting more qualitative and effective peer helping programs were briefly mentioned. Besides, in this article, some studies conducted in Turkey related with peer helping were introduced and some suggestions about peer helping implementations were presented.

KEY WORDS: Peer Helping, Peer Helping Programs, Peer Helper, Peer Helpee

Akran danışmanlığı en genel anlamıyla bir kişinin akranına yardım etmesidir. Daha kapsamlı bir tanımla akran danışmanlığı, “kişisel, sosyal ve akademik konularda akranlarına yardım etmeleri için seçilen kişilerin, başka bir deyişle, akran danışmanların, yardım becerileri ile ilgili eğitim gördükleri ve eğitim sonrasında sundukları yardımla ilgili süpervizyon aldıkları bir süreç” olarak tanımlanmaktadır (Myrick, Highland, ve Sabella, 1995). Belli ölçütlere göre seçilerek temel yardım becerilerinin öğretildiği eğitim programına katılan ve eğitim sonrasında akran danışmanlığı hizmetini sunanlara “akran danışman”, bu hizmetten yararlananlara da “akran danışan” denmektedir.

Akran danışmanlığı ile ilgili olarak biri A.B.D.’de diğeri Kanada’da kurulan iki dernek (National Peer Helpers Association-NPHA ve Peer Resources-PR), akran danışmanlığının profesyonel anlamda tanımlanan psikolojik danışma sürecini kasetmediğini önemle vurgulamaktadır. Her iki dernek de, eğitim alan kişilerin birer amatör psikolojik danışman ya da psikoterapist olmadıklarını, yardım meslekleri ile ilgili eğitim alan ve uzmanlaşan profesyonellerin yerini alamayacaklarını, ama onların sunduğu psikolojik yardım hizmetlerinin bir parçası olabileceklerini belirtmektedir.

Literatürde akran danışmanlığı odaklandığı konulara ve akran danışmanının üstlendiği rollere göre farklı terimlerle anılmaktadır. Akran danışmanlığı veya akran danışman (peer counseling; peer facilitator; peer

* Öğr. Gör. Dr. Mine Aladağ, Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

** Prof. Dr. Esin Tezer, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

helper), akran-desteği (peer support), öğretici akran (peer tutor), akran arabuluculuğu (peer mediation), akran eğitimi (peer education), akran-lideri (peer leader) gibi odaklandığı konu ve roller bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bunlar arasından “akran yardımı (peer helping)”, literatürde farklı biçimlerde sunulan akran çalışmalarının hepsini kapsayan genel bir terim olarak kullanılmaktadır. Farklı biçimlerde kullanılan akran danışmanlığına bazı örnekler verilebilir; akademik yardım için akran eğitmenliği, çatışma çözme için akran arabuluculuğu, dinlemek ve anlamak için verilen akran danışmanlığı, AIDS, hamilelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi için akran eğitimi bunlardan bazılarıdır.

Akran danışmanlığı hizmetiyle akran danışmanlar akran danışmanlara onların düşünce ve duygularını anlamalarını sağlama, yaşadıkları sorunun çözümüne yönelik seçenekleri açığa çıkarma, onlara destekleyici bir ilişki sunma ve onların kendi çözümlerini bulmalarını kolaylaştırma amacıyla yardımcı olmaya çalışmaktadır (Myrick, Highland ve Sabella, 1995). Ancak akran danışmanların akranlarına yardımı onlara ne yapmaları gerektiğini söyleme ya da öğüt verme değil onlarla birlikte olası seçenekleri arama, bunların sonuçlarını değerlendirme ya da bu konudaki deneyimlerini paylaşma olarak tanımlanmaktadır (PR, b.t.).

Aldıkları eğitim ve süpervizyon yoluyla akran danışmanlar akranlarına farklı biçimlerde yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bu konudaki önerilerden bazıları şunlardır: a) dinlemek ve anlamak, b) arkadaşlık etmek ve destek olmak, c) karar verme ve problem çözme sürecinde destek olmak (decision making/ problem solving assistance) d) öğreticilik (tutoring) ve akademik yardım, e) akademik, mesleki ve sağlıkla ilgili konularda bilgilendirmek, f) oryantasyonu sağlamak, g) daha küçükler için model olmak, h) arabuluculuk yapmak ve çatışma çözmek ve i) uzmana yönlendirmek (PR, b.t.; Tindall, 1995).

Akran danışmanlığı, farklı kurumlarda (hastaneler, bakımevleri, işyerleri, vb.) ve farklı yaş gruplarına yönelik olarak (çocuklar, ergenler, yetişkinler, yaşlılar) yürütülmekle birlikte, ağırlıklı olarak örgün eğitim kurumlarında uygulanmaktadır (Bratter ve Freeman, 1990; Sprinthall ve Hall, 1992; Morey, Miller, Rosen ve Fulton, 1993; Myrick, Highland ve Sabella, 1995; Sawyer ve Pinciario, 1997).

Kısa Tarihçe

Profesyonel olmayan yardım hareketi 1935’lerde kurulan Adsız Alkolikler gruplarından yola çıkarak 1960’ların sonunda başlamıştır. Bu hareket, ruh sağlığı alanında “devrim” olarak nitelendirilmiştir. Bu hareketin gelişmesi aynı zamanda psikolojik danışma alanında da profesyonel olmayan kişilerden yararlanılmasının önünü açmıştır (Varenhorst, 2002). Özellikle, 1970’li yıllarda psikolojik danışma servislerine olan talebin hızla artması ve bu talebi karşılayacak uzman personel sayısının yeterli olmaması sonucu profesyonel olmayan kişilerin, profesyonellerin gözetiminde kullanılması popülerlik kazanmaya başlamıştır (Brown, 1974). Yardım mesleği niteliğindeki alanlarda meslekten olmayan kişilerin hastane, hapisane, huzurevi, ruh sağlığı merkezi ve okul gibi birçok kurumda, kurumu geliştirmek ve destek olmak için etkili oldukları görülmüştür (Pitts, 1996).

Öte yandan, Carkhuff’un (1969, akt. Pitts, 1996) yaptığı araştırmalar sonucunda, bazı temel becerilerin profesyonel olmayan kişilere öğretilbileceği ve bu kişilerin profesyonellerin yanında kriz-dışı durumlarda kullanılabileceği yönünde beliren görüşleri, bu hareketin daha da kabul görmesini sağlamıştır. 1970’li yılların sonunda, profesyonel olmayan yardım hareketi özellikle eğitim alanında akran danışmanlığı olarak kullanılmaya başlamıştır. Okullarda akademik başarıyı düşük öğrencilere grupla akran danışmanlığı çalışmasıyla başlayan akran danışmanlığı, bireysel akran danışmanlığı uygulamalarıyla devam etmiştir. Başlarda

ağırlıklı olarak akademik konularda yapılan akran danışmanlığı, 1980'li yıllarda duyuşsal eğitim ve kişilere-rası ilişkilere yönelmiştir (Downe, Altmann ve Nysetvold, 1986). Akran danışmanlığı konularında araştırmalar yapılması, eğitimler verilmesi ve bir ağ oluşturulması amacıyla 1987 yılında kurulan Ulusal Akran Danışmanlar Derneği (National Peer Helpers Association- NPHA) özellikle akran danışmanlığının kabul görmesinde önemli rol oynamıştır. Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği (American School Counselor Association-ASCA) 1978'de akran danışmanlığının okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin bir parçası olmasını önermiş; bu konuda bir tanımlama yapmış ve bu tanımı 1993, 1999, 2002 yıllarında yenilemiştir.

Tüm bu gelişmelerin ışığında akran danışmanlığı, psikolojik danışma alanında önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Amerika'da ilk olarak uygulanmaya başlanan akran danışmanlığı günümüzde başta Kanada (Peer Resources, 2005) olmak üzere Avustralya (Peat, Dalziel ve Grant, 2001), Bangladeş (Haider, Ashworth, Kabir ve Huttly, 2000), Çin (Chan, 2000), İsrail (Erhard, 1999), Suudi Arabistan (Rasain ve Williams, 1999) ve Türkiye (Tuna, 2002; Karabulut, 2003; Erge-ne, Çok, Tümer ve Ünal, 2005; Aladağ, 2005) olmak üzere birçok ülkeye yayılmıştır.

Bu tarihsel süreç içinde akran danışmanlığı için kullanılacak en uygun terimin seçilmesi konusunda büyük tartışmalar yaşanmıştır. Bu konuda yapılan en büyük eleştirilerden biri, psikolojik danışman olabilmek için uzun süreli eğitimler gerekirken, akran danışman olabilmek için kısa süreli eğitimin gerekmesidir. Bir diğer eleştiri de, akran danışmanların akranlarına yardım etmekten çok zarar verme olasılığının yüksek olması konusunda olmuştur (Myrick ve ark., 1995). Ancak, bazı araştırmacılar, (Downe, Altmann ve Nysetvold, 1986; Brammer ve MacDonald, 1999; Myrick ve Folk, 1999) akran danışmanlara verilecek ünvandan çok onlara verilen eğitimin niteliğinin ve

üstlendikleri rollere bağlı olarak ne yaptıklarının tanımlanmasının gerekli olduğunu, tartışmalarda etkili olabilecek bir çözüme ancak akran danışmanlığının güçlü yönlerinin, sınırlıklarının ve yardım hizmetlerine olan katkısının açık bir şekilde tartışılmasıyla ulaşılabileceğini belirtmişlerdir. Tüm bu tartışmaların sonucunda, "akran-yardımcı (peer helper)" ve "akran-kolaylaştırıcı (peer facilitator)" gibi terimlerin "akran danışman (peer counselor)" yerine kullanılabilmesi konusunda bir uzlaşmaya varılmıştır.

Kuramsal Yaklaşımlar

Akran danışmanlığı ile ilgili literatür incelendiğinde, akran danışmanlığını açıklamak için belirli bir yaklaşımın temel alınmadığı, ancak farklı çalışmalarda çalışmanın amacına bağlı olarak akran danışmanlığının farklı yaklaşımlarla açıklandığı görülmektedir. Bu kuramsal yaklaşımların genelde akran danışmanlığının gerekçesini, ilkelerini ve psiko-sosyal süreçlerini açıklamada kullanıldığı, aynı zamanda yaklaşımların akran danışmanlığı ilişkisi ya da akran danışmanlığı eğitim programları ile ilişkilendirildiği göze çarpmaktadır. Ancak yapılan çalışmalarda belli bir yaklaşımı temel almanın amacı, bu yaklaşımın test edilmesine değil, yaklaşımın katkılarını tartışmaya yönelik olmaktadır. Başka bir deyişle, akran danışmanlığının kapsamlı yapısı göz önüne alındığında, akran danışmanlığı ile ilgili yapılacak herhangi bir çalışmada ele alınacak kuramsal yaklaşım o çalışmanın amacına bağlı olarak belirlenmektedir. Bu çerçevede kullanılan yaklaşımlar arasında, en yaygın olarak Gelişim Psikolojisi ve Rogers'ın Birey Merkezli Yaklaşımına dayalı olarak Carkhuff'un İnsan İlişkileri Eğitim Modeli olmak üzere iki yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir.

Gelişim Psikolojisi: Akran danışmanlığı en temel dayanak noktasını gelişim psikolojisinden almaktadır. Gelişimin her aşamasında bireylerin kişisel, sosyal ve duygusal gelişimlerinde akranlarının, başka bir deyişle, arkadaşların rolü oldukça önem taşımaktadır

(Santrock, 1997). Erikson (1968), arkadaş ortamının bireylerin benlik kavramlarının oluşmasında önemli bir fırsat oluşturduğunu öne sürmektedir. Bununla birlikte, Sullivan (1953) her bireyin güvenli bağlanma, sosyal kabul ve yakınlık gibi bazı temel sosyal ihtiyaçları olduğunu ve arkadaş ilişkileri ile bu ihtiyaçları karşıladıklarını vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak insanlar herhangi bir sıkıntılarında olduğunda ilk olarak arkadaşları ile bunu paylaşmaktadır. Ancak, kendi yaşatları olan, benzer yaşantıları paylaştıkları kişilerin onları anlayabileceğine inanmakta ve onlardan gelen mesajları daha çok dikkate alarak birbirlerinin davranışlarını model almaktadırlar (Myrick ve Folk, 1999). Bu nedenle, arkadaşlar kişilerin yaşamındaki en etkili yardım ve destek kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Ancak, birçok kişi sıkıntılı zamanlarında karşılarındaki kişilere nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip değildir (Turner, 1999). Akran danışmanlığı ile kişilere bu konudaki bilgi ve beceriler öğretilerek arkadaşlar arasındaki bu doğal yardım ilişkisini etkili hale getirebilmek amaçlanmaktadır (Myrick ve ark., 1995).

Öte yandan, sağlıklı bir gelişim için arkadaş ilişkilerinin olumlu katkıları olduğu kadar akran baskısına uyumun olumsuz birçok sonucu da olabilmektedir. Alkol ve uyuşturucu kullanımı, hırsızlık, şiddet, ergen hamileliği ve intihar gibi pek çok riskli davranışın ve problemleri durumun oluşmasında arkadaş baskısının büyük etkisi bulunmaktadır (Santrock, 1997; Zanden, 1997). Birçok araştırmacı, akran danışmanlığının arkadaş ilişkilerinin geliştirici yönünü temsil ettiğini vurgulamaktadır (Myrick ve Folk, 1999; Black, Foster-Harrison, Tindall, Johnson ve Varenhorst, 2001).

Sonuç olarak, akran danışmanlığı, gelişim süreci içinde akranların kişilerin yaşamındaki rolünü etkili bir şekilde kullanarak onların sağlıklı bir şekilde gelişmeleri için önleyici ve geliştirici bir program olma amacını taşımaktadır (Foster-Harrison, 1995).

Rogers'ın Birey Merkezli Yaklaşımına dayalı olarak Carkhuff'un İnsan İlişkileri Eğitim Modeli:

Akran danışmanlığı, akran danışmanlığı ilişkisi ve özellikle akran danışmanlığı eğitim programları bu yaklaşım esas alınarak oluşturulmuştur. Rogers her bireyin kendini gerçekleştirme kapasitesi olduğunu, yapıcı kişilik değişiminin gerçekleşmesi için danışmanın danışana “gerekli ve yeterli koşullar” olarak tanımladığı altı temel koşulu sağlamasının gerektiğini ileri sürmüştür (Rogers, 1992). Bu koşullardan üçü, empati, koşulsuz olumlu kabul ve saygıdır. Aynı zamanda, bu koşulların sağlandığı kişilerarası ilişkilerin bir bütün olarak kişinin gelişmesini kolaylaştıracağı ifade edilmektedir. Truax ve Carkhuff (1967), bu koşullara sahip olan kişilerin diğerlerine kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları problemler konusunda yardımcı olabilecekleri görüşünü öne sürmüşlerdir. Profesyonel olmayan kişilere bu koşulları ve birtakım sözel becerileri öğretmek amacıyla didaktik ve yaşantısal bir eğitim programı geliştirmişlerdir. Bu programla kişilerarası ilişkilerin geliştirilmesi yoluyla toplumun gelişmesi amaçlanmıştır. Bu görüş daha sonra Carkhuff, Pierce ve Cannon (1980) tarafından desteklenmiştir. Yardım becerilerinin, aslında kişilerarası ilişki becerileri olduğunu ve çok sayıda kişiye öğretilmesine ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, Carkhuff aslında her ilişkinin kişinin sahip olduğu yardım becerilerine bağlı olarak bir yardım ilişkisi niteliğinde olduğunu ileri sürmüştür.

Sonuç olarak, sözü edilen bu kolaylaştırıcı koşullara akran danışmanlar sahip olduklarında, akranlarına daha etkili bir şekilde destek sağlayacakları (Pitts, 1996), bu nedenle her akran danışmanlığı programında sadece programı sürdüren eğiticinin değil, akran danışmanların da bu koşulları en üst düzeyde sağlamaları gerektiği ve eğitim programları ile bu koşulların öğretilmesinin gerekliliği belirtilmektedir (Tindall ve Salmon-White, 1990).

Bu yaklaşımların yanı sıra, bazı çalışmalarda akran danışmanlığının temelini oluşturan psiko-sosyal

süreçleri açıklamada diğer bazı yaklaşımların önerildiği görülmektedir. Salzer ve arkadaşları (2002; akt. Solomon, 2004), akran danışmanlığı hizmetlerinin temelinde sosyal destek, deneyimsel bilgi, terapi ilkele-ri, sosyal öğrenme ve sosyal karşılaştırma olmak üzere beş yaklaşımın yer aldığından söz etmektedir. Başka bir çalışmada da Adler'in sosyal ilgi kavramının akran danışmanlığı eğitimindeki rolü açıklanmaktadır (Barkley ve ark., 1984).

Akran Danışmanlığının Gerekeçesi

Yaşam boyu gelişim sürecinde, her gelişim dönemi ve geçiş evresinin dışardan yardım ve destek alınarak güçlendirilebileceği bilinmektedir (Brammer ve MacDonald, 1999). Bu süreç içinde akranlar, bir başka deyişle arkadaşlar, kişilerin yaşamındaki en etkili yardım ve destek kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Kişiler sıkıntılarını olduğunda aileleri ya da uzmanlarla konuşmak yerine, genellikle arkadaşlarıyla konuşmayı tercih etmektedirler (Myrick ve Folk, 1999). Ayrıca, sadece sıkıntılı zamanlarda değil, karşılıklı güvensizliklerin ve korkuların paylaşıldığı zamanlarda da arkadaşlar yaşadıklarının “normal” olduğunu veya yaşadıklarında “utanılacak” birşeyler olmadığını keşfederler. Arkadaşların kişisel, sosyal veya ahlaki konulardaki karşılıklı paylaşımları onların kişisel ve sosyal gelişimini sağlar. Bu gelişim yardımın en önemli ve doğal bir sonucu olarak düşünülmektedir (Turner, 1999). Bu görüşe bağlı olarak akran danışmanlığının en temel dayanağını, “yaşam boyu gelişim süreci içinde arkadaşların rolü” olarak kabul etmek mümkündür.

Psikolojik danışma alanındaki profesyoneller, arkadaşlar arasındaki bu doğal bağın yararlarını keşfederken aynı zamanda bu doğal yardım kaynağının kullanılmadığının da farkına varmışlardır (Varenhorst, 2002). Böylece akran danışmanlığı, birçok bireyin kendi yaşam deneyimleri sonucu yardım etme ile ilgili doğal bir kapasiteye sahip olduğu yönündeki görüşten hareketle gelişmiştir. Akran danışmanlığı alanında

yapılan araştırmalar, akran danışmanlığı kapsamında gerekli olan yardım etme becerilerinin, bu kişilere öğretilebileceği ve eğer bu kişiler varolan doğal yardım yeteneklerine ek olarak temel yardım etme becerileri konusunda eğitim alırlarsa yardım etme konusunda daha etkili olabilecekleri görüşlerini destekler nitelikte bulguları ortaya koymuştur (Carkhuff ve ark., 1980; Brammer ve MacDonald, 1999).

Bütün bu tartışma ve bulguların ışığında, akran danışmanlığının iki temel sayılıya işaret ettiği görülmektedir: (1) kişilerin yaşamında arkadaşlar ilk başta gelen, en önemli ve etkili destek ve yardım kaynaklarından biridir, (2) bazı bireyler doğal bir yardım etme yeteneğine sahiptir ve temel yardım etme becerileri onlara öğretilir. Bu sayılıtlara dayalı olarak akran danışmanlığı, psikolojik danışma alanında kendine özgü bir yer edinmiştir.

Özetle, bu temelden yola çıkarak akran danışmanlığı ile (a) belirli ölçütlere göre seçilen akran danışmanların aldıkları eğitim sonrasında yapılandırılmış bir ortam içinde diğer akranlarına yardımcı olmalarını sağlamak, (b) akran yardımına ihtiyacı olan kişilere bu konuda eğitim almış yaşlılarından yardım alma fırsatı sunmak ve (c) akran danışmanlığı ilişkileri ile hem akran danışman hem de akran danışan olan kişilerin kişisel gelişimlerini artırmak ve böylece doğal insan kaynağının etkili bir yardım kaynağı olarak kullanılması amaçlanmaktadır (Rosenroll ve Dey, 1990; NPHA, 2001).

Akran Danışmanlığı Programları

Akran danışmanlığı programı genel olarak akran danışmanların seçilmesini, akran danışmanlığı eğitiminin verilmesini, eğitim sonrası akran danışmanlığı hizmetlerinin sunulmasını, sunulan hizmetle ilgili süpervizyon verilmesini kapsayan yapılandırılmış bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Tindall, 1995). NPHA akran danışmanlığı programlarının daha nitelikli bir

şekilde yürütülebilmesi için belli standartlar belirlemiştir. Bu standartlara göre akran danışmanlığı programları üç temel aşamadan oluşmaktadır;

1. Programın Planlanması: Öncelikli olarak akran danışmanlığı programının gerekçesinin oluşturulması gerekmektedir. Bunun için programın uygulanacağı yerde bir ihtiyaç taraması çalışmasının yapılması, çalışma sonrası elde edilen sonuçlara bağlı olarak oluşturulan gerekçeyle ilişkili amaç ve hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. İkinci olarak programın yürütüleceği yerde yönetsel, finansal ve lojistik desteğin sağlanması programın etkili bir şekilde yürütülmesine yardımcı olması açısından önem taşımaktadır. Üçüncü olarak programı yürütecek kişilerin bu sorumluluğu etkili ve etik kurallara uygun bir şekilde yerine getirebilmeleri için gereken eğitim, deneyim ve özelliklere sahip olması gerekmektedir. Son olarak tüm bu süreçler kendi içinde mantıklı ve tutarlı bir yapıya dönüştürülmelidir.

2. Programın Uygulanması: Bu aşama ilk olarak daha önceden belirlenen ölçütlere göre farklı seçim teknikleri kullanılarak aday akran danışmanların seçilmesini, akran danışmanlığının odaklanacağı konu ve akran danışmanların üstlenecekleri rolle ilişkili olarak sahip olmaları gereken bilgi ve beceriler doğrultusunda eğitim almalarını, eğitim sonrasında akran danışman olmaya hak kazanan kişilerin akran danışmanlığı hizmetini sunmalarını ve bu hizmetin verildiği süre içinde düzenli bir şekilde süpervizyon almalarını içermektedir.

3. Programın Devamlılığının Sağlanması: Bu aşama ilk olarak akran danışmanlığı programının süreci, etkileri, sonuçları, yararları ve maliyeti ile değerlendirilmesini kapsamaktadır. Programın etkililiğinin değerlendirilmesi, aynı zamanda daha etkili bir şekilde devam ettirilmesi için yeniden yapılandırılması da içermektedir. İkinci olarak programın devamlılığının sağlanması için destek grupları ile ilişkilerin geliş-

tirilmesi ve bu grupların programın sonuçları ile ilgili bilgilendirilmesi, sağlanan desteğin devam ettirilmesi için gerekli görünmektedir. Son olarak uzun süreli bir planlamanın yapılması gerekmektedir. Uzun süreli planlamanın yapılmasında; (a) programı yürüten personel, (b) akran danışmanların programı sahiplenmesi ve (c) parasal destek, anahtar üç temel faktördür.

Bu standartlar yanında, NPHA tarafından hem akran danışmanlığı programını yürütecek profesyonellerin hem de akran danışmanların uymaları gereken etik ilke ve kurallar belirlenmiştir. Bunun yanı sıra NPHA, yürütülen programların niteliğini artırmak için akran danışmanlığı programını yürütecek profesyoneller, akran danışmanlığı eğitim programları ve genel olarak akran danışmanlığı programları ile ilgili sertifika programlarını yürütmektedir.

Akran Danışmanlığının Güçlü Yanları

Akran danışmanlığının en güçlü yanı, gelişim süreci içinde akranlar arasındaki doğal bağı, bir başka deyişle, doğal insan kaynağını, daha etkili bir yardım kaynağına dönüştürmesi olarak açıklanabilir. Özellikle, arkadaşlar arasındaki doğal destek sisteminin daha etkili bir yardım kaynağı olarak kullanılması için yapılan akran çalışmalarını geliştirmek üzere derneklerin kurulmuş olması ve bu derneklerin yürütülecek programlarla ilgili izlenmesi gereken standartları, etik ilke ve kuralları belirlemesi akran danışmanlığı çalışmalarını daha da güçlü kılmıştır. Bu özelliği ile akran danışmanlığı önleyici ve gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri için önemli bir "yardım eli" olmuştur (Myrick ve Folk, 1999). Bu bağlamda, akran danışmanlığının güçlü yanlarını, psikolojik danışma ve rehberlik alanına, bu hizmetten yararlananlara (akran danışmanlar) ve bu hizmeti sunanlara (akran danışmanlar) yönelik yararları açısından üç kategoride toplamak mümkündür.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanına Yararları: Akran danışmanlığı ile ilgili literatürde yer alan birçok çalışmada, akran danışmanlığının çeşitli kurumlarda psikolojik danışmanlık hizmetleri için destekleyici bir hizmet olduğu ve sağladığı yararlar açısından yaygın bir kabul gördüğü ortaya konmuştur. Araştırmacılar akran danışmanlığının bireylerin psikolojik danışma servislerine erişimlerini kolaylaştırma, psikolojik danışmanlarla bireyler arasında bir köprü oluşturma ve bu sayede daha çok kişiye ulaşabilme gibi yararları olduğunu belirtmektedir (Rockwell ve Dustin, 1979; Downe ve ark., 1986).

Son yıllarda, özellikle okullarda sunulan kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma programları çerçevesinde bir uzmanın okulda her öğrencinin her alandaki ihtiyaçlarıyla ilgilenmesi çok fazla zaman, çaba ve enerjiyi gerektirmektedir (Foster-Harrison, 1995). Bu duruma çözüm olarak okullarda öğrencilerin gelişen ve değişen ihtiyaçlarını karşılamak için önerilen stratejilerden biri de akran danışmanlığıdır (Foster-Harrison, 1995; Myrick ve ark., 1995). Akran danışmanlığı yoluyla öğrenciler arasından seçilecek akran danışmanların akranlarının, yani diğer öğrencilerin, günlük yaşamda karşılaştıkları akademik, mesleki ve kişilerarası ilişkiler konularındaki sıkıntılarıyla ilgili olarak onlara yardımcı olmaya çalışırken, okulda çalışan uzman kişilerin zamanlarını eğitim ve uzmanlıkları ile ilgili konularda daha etkili çalışmalar yaparak kullanabilecekleri vurgulanmaktadır (Fennell, 1993).

Akran Danışmanlara Yararları: Uygun bir şekilde planlanıp uygulandığında akran danışmanlığı programlarının bireylerin gelişmelerine fırsat verdiği ve problemlerinin üstesinden gelmek için onlara yeni baş etme yolları öğretme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir (Foster-Harrison, 1995). Ayrıca, yapılan araştırmalarda akran danışmanlığının benlik saygısını ve iletişim becerilerini artırdığı (Wassef ve Mason, 1996), yalnızlığı azalttığı (Rasain ve Williams, 1999), fiziksel sağlığı geliştirdiği (Turner, 1999), akademik gelişimi ve

kişisel başarıyı desteklediği (Black, Tobler ve Sciacca, 1998), kişilerarası ilişkilerde farkındalık kazandırdığı ve iç kontrol odağını geliştirdiği (Sprinthall ve Hall, 1992) ortaya konmuştur.

Akran Danışmanlara Yararları: Glasser'e göre (1986, akt. Pitts, 1996) akran danışmanlığının popülerlik kazanmasının nedenlerinden biri insanların diğer insanlara hizmet ederek yaşamlarında daha derin anlamlar bulmaya çalışmasıdır. Glasser, akran danışmanlığı programlarının kişilerin ait olma ve sevmeye, güç kazanma, özgür olma ve zevk alma gibi dört temel psikolojik ihtiyacını karşıladığını ileri sürmektedir. Yapılan araştırmalarda da, akran danışman olmak üzere seçilmenin, eğitim almanın, akranların yardım ihtiyacını karşılamının ve kendinden yardım istenmesinin akran danışmanların iletişim, empati ve temel yardım becerilerini geliştirdiği (Evans ve Livneh, 1982; Diver-Stamnes, 1991; Hatcher ve Nadeau, 1994; Robinson ve Morrow, 1991; Martin, 1998; Steinbauer, 1998; Brenton, 1999), benlik algılarını güçlendirdiği, kendilerine güvenlerini, kendilerini kabul düzeylerini ve benlik saygılarını artırdığı (Corn ve Moore, 1992; Moore, 1994; Brammer ve MacDonald, 1999) ortaya konmuştur. Araştırmacılar (Barkley ve ark., 1984; Frenza, 1985, Turner, 1999), ayrıca, akranlarına daha etkili yardım ve destek verebilmek için aldıkları yardım becerileri eğitiminin ve bir akranına yardım etme fırsatı yakalamış olmanın, akran danışmanlarının kendi kişisel gelişimlerine katkısını da vurgulamaktadırlar.

Akran Danışmanlığına Yönelik Eleştiriler

Akran danışmanlığının yukarıda bahsedilen güçlü yanları ve yararları yanında eleştirilen bazı yanları da bulunmaktadır. Akran danışmanlığı uygulamalarına bakıldığında programların nitelikli ve etkili bir şekilde yürütülmesi için izlenmesi gereken aşamalar ve standartlara uyulmamasından kaynaklı problemler yaşandığı ve bu durumun programların etkililiği konusunda eleştirilmesine yol açtığı da görülmektedir. Bu ko-

nuda yapılan en büyük eleştiri, akran danışmanlığı programlarının etkililiğine ilişkin çok az çalışma yapılmış olmasıdır. Bu bağlamda yapılan eleştiriler; (a) programların ağırlıklı olarak nitel çalışmalarla değerlendirilmesi (Steinbauer, 1998), (b) genelde programı yürüten kişilerin kişisel deneyimleri doğrultusunda programın kullanımına ve etkililiğine ilişkin anekdotların belirtilmesi (Morey ve ark., 1993), (c) baştan programın ölçülebilir amaçları belirlenmediği için formal bir değerlendirmenin yapılmaması ve programdan yararlanan kişiler üzerindeki etkisine bakılmaması (Ender ve Winston, 1984, akt. Fennell, 1993), (d) program uygulamaya konulmadan önce ihtiyaç taraması çalışmasının yapılmaması ve programı değerlendirmek için daha çok subjektif yorumların kullanılmasıdır (Downe ve ark., 1986). Ancak son yıllarda yapılan çalışmalarda da programların etkililiğine ilişkin deneysel çalışmalara ağırlık vermeye başlandığı görülmektedir (Morey ve ark., 1993; Pitts, 1996; Steinbauer, 1998; Brenton, 1999).

Ayrıca, akran danışmanlığı literatürü incelendiğinde akran danışmanlığı programları, a) eğitim programlarının içerik ve niteliğinin belirgin olmaması, b) akran danışmanlarının rol ve sınırlarının açık olmaması, c) programları yürüten kişilerin bu konuda gerekli eğitim, deneyim ve özelliklere sahip olmamaları ve d) hizmetle ilgili verilen süpervizyonun yeterli olmaması konusunda eleştirilmektedir (Downe ve ark., 1986; Fennell, 1993; Morey ve ark., 1993; Lewis ve Lewis, 1996; Black ve ark., 1998; Myrick ve Folk, 1999).

NPHA yukarıda bahsedilen problemlerin belirlenen standartlara uyulmamasından kaynaklandığını, akran danışmanlığı programlarının ancak belirlenen standartlara, etik ilke ve kurallara bağlı kalınarak uygulandığında etkili olacağını önemle vurgulamaktadır. Yapılan çalışmalarda NPHA tarafından belirlenen standartlara bağlı kalarak uygulanan akran danışmanlığı programlarının daha etkili oldukları ortaya konmaktadır (Black ve ark., 1998).

Akran danışmanlığı çalışmaları ile ilgili karşılaşılan problemlere ve bu yönde yapılan eleştirilere bakıldığında, akran danışmanlığının güçlü yönleri ve yardım hizmetlerine olan katkıları yanında göz önünde tutulması gereken bazı önemli noktaları da bulunmaktadır. Bu yöndeki en temel tehlike akran danışmanlığı ile sunulan yardımın profesyonel anlamda sunulan yardımın niteliği ile karıştırılabilecek olmasıdır. Oysaki akran danışmanlığı ile sözü edilen yardım, akran danışmanların günlük yaşamda karşılaştıkları sıkıntılar konusunda akranlarını etkili bir şekilde dinlemeleri, konuyla ilgili birlikte olası seçenekleri aramaları, varsa bu konudaki bilgilerini ya da deneyimlerini paylaşmalarıdır. Bunun dışında kalan her konuda da akran danışman yardım alan akranını bir uzmana yönlendirmekle sorumludur. Bu sınırın hem programı yürütecek kişilerce hem de bu programın yürütüleceği ortamlarda açık bir şekilde anlaşılması önem taşımaktadır. Diğer önemli bir konu ise, akran danışmanlığı programlarının bahsedilen tüm aşamaları (akran danışmanların seçilmesi, akran danışmanlığı eğitiminin verilmesi, eğitim sonrası akran danışmanlığı hizmetlerinin sunulması, sunulan hizmetle ilgili süpervizyon verilmesi, akran danışmanlığı programının değerlendirilmesi) ile yürütülmesi çok fazla zaman, çaba, enerji ve en önemlisi güçlü bir ekip çalışması gerektirmektedir. Bu nedenle akran danışmanlığı hemen uygulamaya geçirilebilecek, pratik bir yaklaşım değildir. Ancak bahsedilen aşamalara ve standartlara uyulduğunda verim alınabilecek bir yaklaşımdır.

Türkiye’de Akran Danışmanlığı

Türkiye’de de akran danışmanlığı programları ağırlıklı olarak eğitim kurumlarında yürütülmektedir. Özellikle, üniversitelerde psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri bünyesinde bu çalışmalar uygulanmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi Akran Rehberliği Programı, Beykent Üniversitesi Akran Danışmanlığı Programı ve Koç Üniversitesi Akran Destek Programı bunlardan

bazılarıdır. Ayrıca Ankara, Hacettepe ve Fırat Üniversitelerinde özellikle cinsel sağlık alanında AIDS, hamilelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıkları önleme çalışmaları kapsamında akran eğitimi çalışmaları yürütülmektedir. Bunun yanı sıra, Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı (YÖRET) tarafından "Üniversitelerde Akran Destek Dayanışması Projeleri Geliştirme" konusunda 2000 yılında bir toplantı düzenlenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı yürütülen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri kapsamında akran danışmanlığı çalışmalarının kullanılabilirliğinden bahsedilse de devlete bağlı birçok okulda bu uygulamanın yürütülmediği görülmektedir. Ancak MEB bağlı bazı özel okullarda (örneğin MEF Okulları Ağabey-Abla-Kardeş Projesi ve Akran Danışmanlığı, Tefik Fikret Okulları Akran Arabuluculuğu) akran danışmanlığı çalışmaları sürdürülmektedir.

Ülkemizde her ne kadar akran danışmanlığı programlarının artmaya başladığı görülse de bu konuda çok az bilimsel çalışmanın yürütüldüğü görülmektedir. Bu alanda yapılan tezler incelendiğinde sağlık alanında akran eğitimi konusunda yapılmış iki yüksek lisans tezine rastlanmıştır. Bunlardan biri, aile planlaması konusunda üniversite öğrencilerinin akran eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi ile ilgilidir (Karabulut, 2003), bir diğeri de üniversite öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesini öğrenmelerinde akran eğitimi modelinin etkinliğinin incelenmesidir (Tuna, 2002). Bununla birlikte, üniversite öğrencilerinin HIV/AIDS ile ilgili bilgi ve tutumlarına akran eğitiminin ve tek oturumdan oluşan bir dersin etkisini inceleyen deneysel bir çalışma bulunmaktadır (Ergene, Çok, Tümer ve Ünal, 2005).

Ayrıca Aladağ (2005) tarafından akran danışmanlığı konusunda yürütülmüş bir doktora tez çalışması

bulunmaktadır. Bu çalışmanın her aşaması NPHA tarafından belirlenen standartlar temel alınarak yürütülmüştür. Üç aşamadan oluşan bu çalışmanın temel amacı bir akran danışmanlığı programı geliştirmek ve programın etkililiğini incelemektir. Bulgular akran danışmanlığı programının akran danışmanların yardım becerilerini artırmada etkili olduğunu ve akran danışmanlığı hizmetlerinin üniversite öğrencilerinin yani gençlerin daha sağlıklı gelişmeleri için destekleyici bir ortam sağladığını göstermiştir. Bu bağlamda, elde edilen sonuçlarla yukarıda da vurgulandığı gibi uygulanacak programların NPHA tarafından belirlenen standartlara uygun olarak yürütülmesinin programların etkililiği açısından ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Araştırmanın sonuçları, ülkemizde bu konuda yapılacak çalışmalar için umut verici nitelikte gözükmektedir.

Arama motorlarında yapılan tarama sonucunda, ülkemizde bu alanda yapılan çalışmalarda "akran danışmanlığı" kavramının sıklıkla kullanıldığı; bunun yanında "akran rehber", "akran dayanışması", "akran yardımcı", "akran eğitimi", "akran desteği" gibi farklı terimlerin kullanıldığı görülmüştür. Cinsel sağlık başta olmak üzere sağlık alanında bilgilendirme için kullanılan akran çalışmalarında literatüre uygun olarak "akran eğitimi" teriminin kullanıldığı görülmektedir. Ancak, özellikle üniversiteler başta olmak üzere eğitim kurumlarında uygulanan ve kişisel/akademik konulardaki akran yardımını amaçlayan çalışmalarda akran rehber, akran danışman, rehber öğrenci gibi farklı terimlerin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Akran danışmanlığı psikolojik danışma ve rehberlik alanına, bu hizmetten yararlanan ve bu hizmeti sunanlara yararları bakımından hem önleyici hem de gelişimsel bir program olma özelliği taşımaktadır. Bu yönü ile psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için kullanılacak önemli kaynaklardan birini oluşturduğu düşünülmekte-

dir. Akran danışmanlığı, güçlü ve uyumlu bir ekip çalışması ile hem belirlenen standartlar izlenerek hem de etik ilke ve kurallara bağlı kalınarak yürütüldüğünde oldukça verim alınabilecek bir yaklaşımdır.

Ancak, daha önce de belirtildiği gibi akran danışmanlığının amacı yardım meslekleri profesyonellerinin yerini alacak kişiler yetiştirmek değil, profesyonellerin sundukları hizmetlere destek olacak bir hizmet geliştirmektir. Ülkemizde, kısa süreli eğitimlerle psikolojik danışman yetiştirilmeye ve alan dışından kişilere psikolojik danışmanlık yaptırılmaya çalışıldığı bir dönemde bu vurgunun altının çizilmesi daha da önem taşımaktadır. Akran danışmanlar birer amatör psikolojik danışman ya da psikoterapist değildirler, ancak profesyonellerin sunduğu psikolojik yardım hizmetlerinin bir parçasıdır. Psikolojik danışmanların ya da psikoterapistlerin yerini alamazlar. Zaten kısa süreli eğitimlerden geçerek yetişen kişilerin birer profesyonel sayılması ne gerçekçi bir yöntemdir ne de etik bir tutumdur.

Ülkemizdeki akran çalışmaları incelendiğinde iki temel noktaya dikkat çekmekte yarar görülmektedir. Birinci nokta akran danışmanlığı ile ilgili kullanılan terminoloji diğeri ise bu konudaki uygulamalara ilişkindir. Belirtildiği gibi, akran danışmanlığı odaklandığı konulara ve akran danışmanının üstlendiği rollere göre farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Ülkemizde ise cinsel sağlık alanında kullanılan akran eğitimi dışındaki uygulamalardaki kullanımın literatürle pek tutarlı olmadığı görülmektedir. Literatürde akademik, sosyal ve kişisel konularda birebir yardıma odaklanan çalışmalarda genelde akran danışman kullanıldığı halde ülkemizde akran rehber, akran danışman, rehber öğrenci, akran dayanışması gibi farklı terimler kullanılmaktadır. Bu durum psikolojik danışma alanından mezun olanlara verilecek ünvan (“psikolojik danışman”, “rehber öğretmen” “rehber danışman” gibi) konusunda yaşanan kavram kargaşasına çok benzemektedir.

Bu makalede belirtilen duruma iki temel öneri getirilecektir. Bunlardan birincisi literatürde de belirtildiği gibi akran danışmanlara verilecek ünvanın akran danışmanlığının odaklandığı konulara ve akran danışmanının üstlendiği rollere göre farklı biçimlerde kullanılması yönündedir. İkinci öneri ise birebir yardıma odaklanan çalışmalarda “akran yardımcı-akran rehber-rehber öğrenci” gibi terimler kullanmak yerine “akran danışman” teriminin kullanılmasıdır. Bu önerinin en temel nedeni akran danışmanlığı programlarının genellikle psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri bünyesinde bu merkezlerde çalışan profesyoneller tarafından yürütülüyor olmasıdır. Bu bağlamda “yardımcı” yerine psikolojik yardım hizmetlerinin doğasına daha yakın ve kullanımı daha uygun gözüktüğü için “akran danışman”ın kullanılması daha yerinde olacaktır. Böylece hem benzer biçimlerde sunulan akran çalışmaları için ortak bir terminolojiye ulaşılabilecek hem de bu kavram toplum tarafından daha kolay anlaşılacaktır. Aslında, literatürde de vurgulandığı gibi, önemli olan akran danışmanlara ne dendiği değil, yapacakları işle ilgili rol, sorumluluk ve en önemlisi sınırlılıkların açık ve net bir şekilde belirlenmesidir.

Diğer bir önemli nokta da akran danışmanlığı uygulamalarıdır. Ülkemizde özellikle eğitim kurumlarında akran danışmanlığı uygulamalarının artması sevindiricidir. Bu hizmetlerin yürütüldüğü kurumlarda önleyici ve gelişimsel psikolojik danışma hizmetleri açısından yararları önem taşımaktadır. Ancak, YÖRET tarafından düzenlenen toplantı dışında, bu çalışmaların nasıl yürütüldüğü, yararlarının ne olduğu, ne tür problemler yaşandığı ve bunların üstesinden nasıl geldiği gibi birçok konuda bilgi alışverişinde bulunulacağı, deneyimlerin paylaşılacağı fırsatlar pek oluşturulamamıştır. Diğer yandan bu uygulamaların bazılarının bu konuda yeterli donanıma sahip olmayan kişiler tarafından yürütüldüğü, bu konuda belirlenen standartlar göz önüne alınmadan birkaç günlük eğitimlerle akran danışmanlığı çalışmalarının yapıldığı gözlemlenmektedir.

Ülkemizde akran danışmanlığı çalışmalarının daha nitelikli ve etkili bir şekilde yürütülmesi, başta eğitim kurumlarımız olmak üzere diğer kurumlarda da yaygınlaşması için bu konuda çalışma yapan kişilerin bir araya gelmesi ve konuyla ilgili bir standardın oluşturulması kaçınılmaz gözükmektedir. Aksi takdirde, literatürde sözü edilen sorunlar ülkemizde de yaşanacak, akran danışmanlığı programları yarardan çok zarar getirecektir.

KAYNAKLAR

- Aladağ, M. (2005). *Bir akran danışmanlığı programı geliştirme ve etkililiğini inceleme*. Yayınlanmamış Doktora
- Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- American School Counselor Association (2002). *The professional school counselor and peer helping*. 20 Ocak 2003'te <http://www.schoolcounselor.org>'dan elde edildi.
- Barkley, H., Wilborn, B., ve Towers, M. (1984). Social interest in a peer counseling training program. *Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice*, 40 (3), 295-300. 20 Mart 2005'te EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Black, D. R., Foster-Harrison, E., Tindall, J., Johnson, J., & Varenhorst, B. (2001). Selected peer resource literature. *The Peer Facilitator Quarterly*, 17 (1), 14-21. 15 Ekim 2003'te <http://www.peerhelping.org>'dan elde edildi.
- Black, D. R., Tobler, N. S., ve Sciacca, J. P. (1998). Peer helping / involvement: An efficacious way to meet the challenge of reducing alcohol, tobacco, and other drug use among youth. *Journal of School Health*, 68 (3), 87-94. 15 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Brammer, L. M., ve MacDonald, G. (1999). *The helping relationship: Process and skills*. Boston: Allyn and Bacon
- Bratter, B., ve Freeman, E. (1990). The maturing of peer counseling. *Generations*, 14 (1), 49-53. 15 Ekim 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Brenton, K. L. (1999). *Implementation and evaluation of the effectiveness of peer helping training program at the Junior High*. Unpublished doctoral dissertation, Memorial University of Newfoundland, Newfoundland. 10 Temmuz 2002'de Proquest veritabanından elde edildi.
- Brown, W. F. (1974). Effectiveness of paraprofessionals: The evidence. *Personnel and Guidance Journal*, 53 (4), 257-263. 20 Ocak 2003'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Carkhuff, R. R., Pierce, R. M., & Cannon, J. R. (1980). *The art of helping IV*. Massachusetts: Human Resource Development Press, Inc.
- Chan, D. W. (2000). Developing the creative leadership training program for gifted and talented students in Hong Kong. *Roeper Review*, 22 (2), 94-98. 15 Ekim 2003'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Corn, K. L., ve Moore, D. D. (1992). Reach for the S.T.A.R.S.-students teaching and reaching students: A two-faceted peer facilitating program at Greenfield-Central High School. *School Counselor*, 40 (1), 68-73. 22 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Diver-Stamnes, A. C. (1991). Assessing the effectiveness of an inner-city high school peer counseling program. *Urban Education*, 26 (3), 269-285. 22 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.

- Downe, A. G., Altman, H. A., ve Nysetvold, I. (1986). Peer counseling: More on an emerging strategy. *The School Counselor*, 355-364.
- Ergene, T., Çok, F., Tümer, A., ve Ünal, S. (2005). A controlled-study of preventive effects of peer education and single-session lectures on HIV/AIDS knowledge and attitudes among university students in Turkey. *AIDS Education and Prevention*, 17 (3), 268-278.
- Erhard, R. (1999). Adolescent peer facilitators-myth and reality. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 21, 97-109. 15 Temmuz 2002'de Kluwer Electronic Journals veritabanından elde edildi.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York: W. W. Norton & C.O.
- Evans, J., ve Livneh, H. (1982). Peer counseling: A training program. *Journal of Rehabilitation*, Fall Issue, 52-55. 15 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Fennell, R. (1993). A review of evaluations of peer education programs. *Journal of American College Health*, 41, 251-253.
- Foster-Harrison, E. S. (1995). Peer helping in the elementary and middle grades: A developmental perspective. *Elementary School Guidance & Counseling*, 30 (2), 94,-105. 10 Aralık 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Frenza, M. (1985). *Peer counseling. Highlights: An ERIC/CAPS fact sheet*. ERIC Clearinghouse on Counseling and Personnel Services, Ann Arbor, MI. 10 Aralık 2002'de ERIC Digests veritabanından elde edildi (ED266341).
- Haider, R., Ashworth, A., Kabir, I., ve Huttly, S. R. (2000). Effect of community-based peer counselors on exclusive breastfeeding practices in Dhaka, Bangladesh: A randomised controlled trial. *The Lancet*, 356, 1643-1647. 10 Ekim 2003'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Hatcher, S. L., ve Nadeau, M. S. (1994). The teaching of empathy for high school and college students: Testing Rogerian methods with the interpersonal reactivity index. *Adolescence*, 29 (116), 961-975. 15 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Karabulut, Ö. Ö. (2003). *Aile planlaması konusunda üniversite öğrencilerinin akran eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Lewis, M. W., ve Lewis, A. C. (1996). Peer helping programs: Helper role, supervisor training, and suicidal behavior. *Journal of Counseling and Development*, 74 (3), 307-314. 10 Aralık 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Moore, L. B. (1994). *Peer helpers helping themselves: A study of some of the most significant benefits of being a peer helper*. Unpublished doctoral dissertation, Baylor University, Texas. 10 Temmuz 2002'de Proquest veritabanından elde edildi.
- Morey, R. E., Miller, C. D., Rosen, L. A., ve Fulton, R. (1993). High school peer counseling: The relationship between student satisfaction and peer counselors' style of helping. *The School Counselor*, 40 (4), 293-300.
- Myrick, R. D., ve Folk, B. E. (1999). *The power of peervention: A manual for the trainers of peer facilitators*. Minneapolis: Educational Media Corporation.

- Myrick, R. D., Highland, W. H., ve Sabella, R. A. (1995). Peer helpers and perceived effectiveness. *Elementary School Guidance & Counseling, 29* (4), 278-290. 15 Ekim 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- National Peer Helpers Association. (2002). *Programmatic standards*. 15 Aralık 2003'de <http://www.peerhelping.org>'dan elde edildi.
- Peer Resources (b.t.). *Peer helping brochure and national standards*. 15 Ekim 2002'de <http://www.mentors.ca/broch.html>'den elde edildi.
- Peat, M., Dalziel, J., ve Grant, A. M. (2001). Enhancing the first year student experience by facilitating the development of peer networks through a one-day workshop. *Higher Education Research & Development, 20* (2), 199-215. 15 Haziran 2000'de Taylor & Francis Online Journals veritabanından elde edildi.
- Pitts, M. A. (1996). *The effectiveness of peer counseling for resolving interpersonal problem distress in college students*. Unpublished doctoral dissertation, University of Idaho. 10 Temmuz 2002'de Proquest veritabanından elde edildi.
- Rasain, M., ve Williams, D. I. (1999). Peer counselling in Saudi Arabia. *Journal of Adolescence, 22*, 493-502. 10 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Robinson, S. E., ve Morrow, S. (1991). Peer counselors in a high school setting: Evaluation of training and impact on students. *School Counselor, 39* (1), 35-41. 15 Ekim 2003'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Rockwell, L. K., ve Dustin, R. (1979). Building a model for training peer counselors. *The School Counselor, 311-316*.
- Rogers, C. R. (1992). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 60*, 6, 827-832. 3 Mayıs 2005'te PsycARTICLES veritabanından elde edildi (Original çalışma 1957'de yayımlanmıştır).
- Rosenroll, D. A., ve Dey, C. (1990). A centralized approach to training peer counselors: 3 years of progress. *The School Counselor, 37*, 304-312.
- Santrock, J. W. (1997). *Lipe-span development*. (6th ed.). Madison: Brown & Benchmark Publishers.
- Sawyer, R. G., ve Pinciaro, P. (1997). How peer education cahnged peer sexuality educator's self-esteem, personal development, and sexual behavior. *Journal of American College Health, 45* (5), 211-218. 15 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Solomon, P. (2004). Peer support/ peer provided services underlying processes, benefits, and critical ingredients. *Psychiatric Rehabilitation Journal, 27* (4), 392-401. 17 Ocak 2005'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Sprinthall, N. A., ve Hall, J. S. (1992). Peer counseling for middle school students experiencing family divorce: A deliberate psychological education model. *Elementary School Guidance & Counseling, 26*, 279-295. 22 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Steinbauer, L. (1998). *The effects of a high school peer counselor training program on the self-appraisal skills and the interpersonal skills of the trained peer leader*. Unpublished doctoral dissertation, The State University of New Jersey, New Brunswick. 10 Temmuz 2002'de Proquest veritabanından elde edildi.

- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: W. W. Norton.
- Tindall, J. A., ve Salmon-White, S. (1990). *Peers helping peers: Program for the preadolescents. Leader Manual*. Muncie, Indiana: Accelerated Development.
- Tindall, J. A. (1995). *Peer programs: An indepth look at peer helping: Planning, implementation, and administration*. Bristol, PA: Accelerated Development.
- Truax, C. B., ve Carkhuff, R. R. (1967). *Toward effective counseling and psychotherapy: Training and practice*. Chicago: Aldine Pub.
- Tuna, A. (2002). *Üniversite öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesini öğrenmelerinde akran eğitimi modelinin etkinliğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Turner, G. (1999). Peer support and young people's health. *Journal of Adolescence*, 22, 567-572. 15 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Varenhorst, B. B. (2002). Past promises, current status, and future directions. *The Peer Facilitator Quarterly*, 18 (2), 1-4. 20 Ocak 2004'de <http://www.peerhelping.org>'dan elde edildi.
- Wassef, A., ve Mason, G. (1996). In search of effective programs to address students' emotional distress and behavioral problems part III: Student assessment of school-based support groups. *Adolescence*, 31 (121), 1-17. 15 Temmuz 2002'de EBSCOhost veritabanından elde edildi.
- Zanden, J. W. (1997). *Human development*. (6th ed.). New York: McGraw-Hill Companies, Inc.

SUMMARY

WHAT IS THE PEER HELPING AND WHAT IS NOT?

Mine Aladağ

Esin Tezer

Peer helping is defined as “a process in which trained, supervised students; that is peer helpers, or peer facilitators; are selected to help other students with personal and academic issues for the purpose of clarifying their thoughts and feelings; exploring options, and alternatives; offering a supportive relationships; and facilitating students in defining their own solutions” (Myrick, Highland, & Sabella, 1995).

However, as it has been strictly pointed out by the two established organizations of peer helping, National Peer Helpers Association (NPHA) and Peer Resources (PR) that, while defining peer helping, or peer counseling, no counseling in terms of commonly accepted therapeutic definition is implied. Those students trained as peer helpers to be skilled communicators, are not amateur psychologists or therapists. Peer helpers do not replace licensed or certified professionals or practitioners, but often serve as an extension of the services these professionals provide.

Peer helping takes many different forms such as: peer tutoring, peer mediation, peer counseling, peer education. The respective school, institution or organization chooses the term that best exemplifies the role of the peer helping within the institution. Peer helping can take place in everywhere such as schools, universities, hospitals, community centers, businesses, and corporations (Sprinthall & Hall, 1992; Morey, Miller, Rosen & Fulton, 1993; Sawyer & Pinciaro, 1997). Moreover, peer helping can be helpful to any age groups of children, adolescents, young, and older adults

(Bratter ve Freeman, 1990; Sprinthall ve Hall, 1992; Morey, Miller, Rosen ve Fulton, 1993; Myrick, Highland ve Sabella, 1995; Sawyer ve Pinciaro, 1997).

Theoretical Framework of Peer Helping

The peer helping literature review does not reveal a consistent theoretical base(s) for peer helping. Although several theoretical explanations can be made in each phase of peer helping, two theoretical approaches have been emphasized in the literature, namely, developmental theories, and Human Relations Skill Training of Carkhuff derived from Person Centered Approach of Rogers. Moreover, some theoretical approaches have been also proposed in explaining the underlying psychosocial processes of peer helping such as social support, experiential knowledge, helper-therapy principle, social learning theory, and social comparison theory. (Salzer and his associates 2002; cited in Solomon, 2004).

The Rationale of Peer Helping

In times of stress people usually talk with a supportive friend. Talking with a supportive friend, in itself, provides support at an early stage of emotional distress; thus normalizes the process of seeking help so that the individuals experience the advantage of enhancing “wellness” before severe, visible, change-resistant problems arise. Not only in times of stress but also disclosing mutual insecurities and fears help the friends to discover that they are “normal” and they have nothing to be ashamed of. Thus, during hours of mutual

exchanges of personal, social, and moral concerns, friends explore themselves and each other more deeply leading to self-growth and self-enhancement which can be considered as major and natural sources of “helping” (Turner, 1999). The professionals in the counseling field explored the benefits of this natural bond among individuals and became aware of this vast human resources that were underutilized (Varenhorst, 2002). This approach was supported by Carkhuff, Pierce, and Cannon (1980), who assume that helping skills are, in reality, human skills and need to be taught to as large a number of non-professionals as possible. As it was also argued by Brammer and MacDonald (1999), it is irrational not to utilize the resources of helping talent in the nonprofessional population since there are many people who have natural capacities to be helpful with their fortunate life experiences; and if these people receive training in basic helping skills, they might make an impact on the helpee. As a result, there seemed to be two main assumptions underlying these arguments; individuals have the tendency to be helpful and basic helping skills can be taught. Mainly based on these assumptions peer helping has become a professional area in the field of counseling.

Peer Helping Programs

Peer Helping Program is an implemented system for recruiting, training, and supervising youth to provide a variety of helping services to peers in schools, agencies, businesses, and communities (Tindall, 1995).

The NPHA have independently developed standards that help to identify peer helping and peer helping programs with respect to their planning, implementation and evaluation procedures. Moreover, The NPHA has also developed code of ethics for both peer professionals and peer helpers. NPHA also offers certification to individuals, programs, curriculum, and trainers as part of its mission to equip individuals to

help others by promoting standards of excellence in peer programs.

Benefits of Peer Helping

There are several studies indicating a widespread acceptance of peer helpers as a supportive agent in a variety of setting and peer helping programs that offer many advantages. Researchers (Rockwell & Dustin, 1979; Downe, Altmann, & Nysevold, 1986) indicated these advantages such as an opportunity to increase accessibility of counseling services for students; an important potential resource building a bridge between students and professional school counselors; a possibility for students to obtain help more readily; and an opportunity to reach the largest number of students. Peer helping programs, when appropriately planned and implemented, have also the capacity to provide a framework that engages students in a process of growth; teaches them new ways of dealing with issues and problems; promotes new structures of thinking (Foster-Harrison, 1995). Peer helping also enables youth to enhance self-esteem and ability to communicate and express feelings (Wassef & Mason, 1996), reduce loneliness (Rasain & Williams, 1999), promote health (Turner, 1999), support academic and personal achievement, learn action skills to prevent substance abuse (Black, Tobler & Sciacca, 1998), increase in interpersonal awareness and internal locus of control (Sprinthall & Hall, 1992), and increase self confidence (Sawyer & Pinciario, 1997).

However, problems can sometimes be encountered with peer helping programs. Problems in the adequacy of training, supervision, and evaluation, and also problems related to the definition and limitation of peer counselor role have been frequently mentioned in the literature (Downe, Altman, & Nysetvold; 1986; Fennell, 1993; Morey, Miller, Rosen & Fulton, 1993; Lewis & Lewis, 1996; Black, Tobler & Sciacca, 1998; Myrick & Folk, 1999). According to

NPHA, one of the main reasons of these problems arises from not following or adhering to the Programmatic Standards and Ethics. Therefore, both the peer professionals and peer helpers need to review and fully understand the guidelines and be able to implement them in order to assure the high standards in their services.

standards and ethics in order to ensure the effectiveness and quality of peer helping programs.

Peer Helping in Turkey

In Turkey, peer helping programs have generally been implemented in educational settings. A review of internet pages of psychological counseling services of some universities showed that Beykent University (Peer Counseling Program), Boğaziçi University (Peer Guidance Program), and Koç University (Peer Support Programs including Mentorship and Resident Assistant), have conducted peer helping programs. Ankara, Hacettepe, and Fırat Universities also carry out peer education projects for the purpose of preventing health related issues. Although the utilization of peer helping was proposed in some of the documents of the Ministry of National Education, the peer helping programs have not been provided in the public schools yet. However, peer helping programs have been usually put into practice in some private schools. Similarly, little research has been conducted about the peer helping programs in Turkey despite its growing popularity and continued implementation (Tuna, 2002; Karabulut, 2003).

Result and Suggestions

It can be concluded that peer helping is an example of a prevention and intervention program designed around developmental principles. Peer helping programs, when appropriately planned and implemented, offer many advantages to counseling services, peer helpees and peer helpers. Thus, professionals should follow the essential programmatic